

Zelo težko je namreč presoditi, ali opisi težkih političnih in ekonomskih razmer v državah izvora dopuščajo uveljavljanje statusa begunca ali azilanta, saj so pripovedi posplošene in le izjemoma subjektivno usmerjene. Večina kontaktiranih oseb ne navaja ekonomskih razlogov za prebeg, ampak pomanjkanje socialne varnosti, vojno in kriminal ter družbeno nepravilnost, poleg že omenjenih političnih pritiskov. Večina prebežnikov izjavlja, da se počuti živlensko ogrožena, in da v svoji državi zase ne vidijo prihodnosti. Faktografski podatki, statistika ali dokumentacija strokovnih služb raziskovalcem ni bila dostopna, ne obstaja ali ni zanesljiva? Morda je zato čutiti, da izvemo več o nas samih in o prebežniški politiki v Sloveniji kot pa o fenomenu migracij in prebežnikih v našem okolju!

Tako se samo potrjuje že znana in do onemoglosti ponavljana normativna analiza naše družbene prakse. Z obračanjem pozornosti na postopke namesto na reševanje problemov in skrbi za ljudi same, se namreč uresniči paradigma o prioritetah normirane družbe, kjer ljudje in problemi sledijo začrtanim postopkom - in niti slučajno ne obratno in tudi ne v dialogu. V svojem pristopu izvajalci in avtorji zbornika uporabljajo predvsem kvalitativne metode, kar je omogočilo vpogled tudi v proces in uspešnost izvajanja postopkov, na primer za pridobivanje statusa azilanta. Študije pa se prvenstveno usmerjajo na odkrivanje odnosa uradnega in civilnega okolja do prebežništva v Sloveniji.

Postopek torej preko nanizanih poglavij razpade na strukturne procese in agente, ki jim je, vsaj posredno, mogoče izmeriti skladnost in sprejemljivost glede na predviden tok dogodkov in njegovo etiko. Študija odkriva razlike v odnosu posameznih agentov do prebežnikov, na primer socialnih delavcev in zaposlenih v centru v primerjavi z nosilci in izvajalci (institucionalne) kontrolne funkcije prebežništva ter medijev in lokalne javnosti. V to podajanje družbene prakse v Sloveniji je bilo raziskovalcem najtežje uvrstiti institucijo famozne kleti, kamor nameščajo na novo "ujete prebežnike v postopku". Sporočilo sprejema v kleti sum-

ljivih kvalitet je nedvoumno, čeprav je nelegitimno in pretresljivo. Fragmenti intervjujev bralcu omogočajo "videti" skoraj fotografske podobe dogajanj. Le-ta so sicer skrita pred javnostjo ali v statistiki. Prebežniki nenadoma za trenutek dobijo obraze in konture ljudskosti, kot ugovor ugodju predsodkov, s katerimi se prelaga odgovornost za "dogodke" in odnos do teh ljudi.

Zbornik študij nedvomno tvorno in angažirano zapolnjuje naš prostor raziskovanja specifičnih pojavov migracij, predvsem dejanskega in potencialnega begunstva in nas samih ob tem. Prispeva tudi k spoznanju, da so "prebežniki" v večini primerov ljudje, ki si želijo "normalnega življenja", in da se jih bi kar lepo število želelo ustaliti v Sloveniji - če bi zato imeli možnosti. So predvsem ljudje, ki jih je nesprejemljivost razmer v lastni državi potegnila na pot upanja z veliko mero optimizma. So del "naše družbe, nepreklicno in samoumevno" (str. 114). Če se tega raziskovanja ne bi lotili študentje in mentorji, bi ga morali naročiti.

Roman KUHAR

Selma Sevenhuijsen, Alenka Švab (ur.)

Labirinti skrbi - Pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko

Mirovni inštitut - inštitut za sodobne družbene in politične študije, zbirka Politike, Ljubljana, 2003, 228 strani, cena knjige: 2.900,00 Sit, ISBN: 961-6455-13-3.

Sedma knjiga v dvojezični, slovensko-angleški zbirki Politike, ki je pri Mirovnem inštitutu začela izhajati leta 2001, je rezultat delavnice "Državljanstvo in etika skrbi", ki jo je v okviru omenjenega inštituta vodila Selma Sevenhuijsen, profesorica etike in politike skrbi na univerzi v Utrechtu. Delo je tako teoretski uvod v razmišljanje o perspektivi etike skrbi kot prizme, prek katere je moč (in potrebno) analizirati aktualne politike v različnih družbenih okoljih, kot tudi aplikacija metodološkega instrumentarija, ki ga je avtorica razvila za analizo politik, na nekaj domačih primerih, ki so neizogibno povezani s skrbjo: socialna, dru-

žinska, stanovanjska in zdravstvena politika. Metoda Trace, ki so jo avtorice uporabljale pri analizi omenjenih politik, pa v knjigi žal ni natančneje predstavljena, tako da je posamezne korake analize možno identificirati le iz kontekstov posameznih analiz.

Metoda Trace vključuje štiri osnovne korake (sledenje, analiza, evalvacija, prenova), ki pravzaprav predstavljajo pomembna vprašanja ali izhodišča za analizo, s pomočjo katerih od besede do besede razčlenimo normativne podmene in vrednote v političnih dokumentih in jih ovrednotimo s perspektive etike skrbi.

Čeprav skrb v vsakdanjem diskurzu ponavadi razumemo kot povezano le z moralo (moralno dobro je skrbeti za nekoga), je skrb v teoretskem uvodu Selme Sevenhuijsen definirana tudi kot bistveno politični koncept. Skrb namreč ni omejena zgolj na zasebno sfero, pač pa je hkrati tudi del politične teorije in prakse. Sploh slednja - politična praksa - z na primer javnimi razpisi na področju dela, socialne politike ali migracijskih politik, če omenimo samo tri, bistveno pogojuje udejstvovanje praks skrbi v vsakdanjem življenju. Za vprašanje etike skrbi, pišeta urednici knjige, pa snovalci politik niso dovolj senzibilni, čeprav deklarativno seveda priznavajo in pripisujejo pomembnost etiki skrbi.

Avtoričino izhodiščno točko razmišljanja o etiki skrbi predstavljata dva, v današnji družbi prepletena procesa: relokacija skrbi in relokacija politike. Slednja označuje proces prenosa političnih odločitev z nacionalnih vlad na nadnacionalne politične institucije. Pri tem obstaja bojazen (ki jo je praksa že tudi potrdila), da politično odločanje vse bolj postaja oddaljeno in odmaknjeno početje, ne pa, v sozvočju z ideali aktivnega državljanstva, dvosmerna komunikacija. Etika skrbi pa ustreza prav tisti usmeritvi v javni upravi, ki ima za cilj razvoj interaktivnih in odzivnih načinov oblikovanja politik. Skrb v smislu relokacije doživlja podobne spremembe: z žensk se premešča (tudi) na moške, od sedemdesetih let naprej pa tudi vse bolj v javno sfero. Tam je skrb pogosto zavita v komercialne ponudbe.

Skrb je torej odnosni družbeni proces, ki nujno vključuje še eno etično kategorijo:

zaupanje. V primeru etike skrbi je zaupanje tista kvaliteta, ki je nujna, da se posameznik lahko prepusti skrbi drugega. Skrb kot asimetrično recipročni družbeni proces sestavljajo štiri faze: skrbeti za, poskrbeti za, dajati skrb in biti deležen skrbi. V bistvu gre za štiri temeljne vrednote: pozornost, odgovornost, kompetentnost in odzivnost, ki v moralnem smislu sestavljajo jedro etike skrbi.

Zaradi omenjenih dveh procesov, relokacije politike in skrbi, je vsakdanja skrb bolj kot kdajkoli prej predmet političnega delovanja in pogajanj. Vse to, meni avtorica, vzpostavlja temelje za tako imenovan koncept skrbnega državljanstva; državljeni skrbijo (dajejo skrb) in so hkrati deležni skrbi. S tem se vzpostavlja možnost za skrb kot demokratično prakso, kjer je skrb del kolektivnega delovanja v javni sferi. Skrbno državljanstvo pa hkrati pomeni tudi to, da imamo čas za skrb in jo lahko umestimo v vsakdanje življenje. V tem smislu Sevenhuijsen govori o vladi, ki ni več toliko krmarka družbe, pač pa režiserka in supervizorka; režiserka v smislu spodbujanja komunikacije med javnim in zasebnim (namesto da vse naredil sama), supervizorka pa v smislu nadzorovanja, če prakse skrbi dosegajo standarde dostopnosti, socialne pravičnosti, učinkovitosti in kakovosti življenja.

Ena od glavnih ovir, ki jo avtorica v opisanih transformacijah zaznava, je birokratska logika, ki s spolno pristranskimi normami pogosto zavira integracijo vsakdanje skrbi v vladno politiko. Hkrati prevzemanje tržnih načel pri prenašanju skrbi iz zasebnosti v javnost lahko rezultira v povečanju produktivnosti v določenem sektorju, ki je povezan s skrbjo, na račun kakovosti teh storitev. Vse te nevarnosti in procesi, ki jih lahko že danes opazujemo in analiziramo in so povezani z etiko skrbi, kličejo po nujnosti, da se, kot pravi avtorica, skrb premesti z obrobja v središče politične presoje in kolektivnega delovanja.

V avtorskih prispevkih, ki sledijo teoretičnemu uvodu v knjigo *Labirinti skrbi*, avtorice teoretske koncepte iz uvoda uporabijo kot lupo, prek katere s pomočjo metode Trace preverjajo, v kolikšni meri so principi

etike skrbi vključeni v nekatere ključne dokumente posameznih področij slovenske politike. V nekaterih točkah omenjeni prispevki razširjajo v uvodu zastavljene teoretske okvire etike skrbi (in jih, seveda, hkrati prevajajo v prakso konkretnih politik), na nekaterih mestih pa gre za ponavljanje že v uvodnem tekstu izpostavljenih konceptualizacij etike skrbi, kar se ob linearnem branju knjige na trenutke lahko zdi redundantno, v luči posameznih prispevkov pa sicer neizogibno. Hkrati je posameznim avtoricam etika skrbi do različno zavezujoč okvir pri analizi politik. Ponekod namreč etika skrbi ostaja le ohlapni okvir za sicer klasično policy analizo.

Prvi prispevek Vesne Leskošek "Skrb v socialni politiki - skrb za kaj?" je analiza Nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2005. Avtorica ugotavlja, da že sam proces pisanja in pripravljanja dokumenta ni ustrezal recipročnosti pri politiki in da vlada ter parlament še vedno igrata staro vlogo zgolj nadzornika in upravitelja, ne pa tudi režiserja, saj sta slabo odzivna in pogosto nepodporna. Avtoričin drugi prispevek v zborniku "Uporaba metode Trace za analizo slovenskega programa za boj proti revščini in socialni izključenosti" pa predstavlja pogloblitve ugotovitve strokovnjakov in strokovnjakinj, ki so se v okviru Mirovnega inštituta udeležili dvodnevne regionalne delavnice o etiki skrbi in analizirali slovenski dokument o revščini in socialni izključenosti. Ugotavljajo, da je ena od pogloblitvenih pomanjkljivosti omenjenega dokumenta razumevanje odvisnosti kot enostranske in ne dvostranske (recipročnost skrbi), zato odvisne ljudi tudi ne obravnava kot državljane, pač pa v prvi vrsti kot prejemnike podpore (in s tem kot drugorazredne državljane).

Prispevek Majde Pahor "Skrb v slovenski zdravstveni negi: nekatere ovire za kognitivno, reflektivno in moralno prakso" ni klasična policy analiza dokumentov in v njih impliciranih normativnih okvirih vladnih politik. Nasprotno, v luči etike skrbi, ta pa je še kako povezana z zdravstveno nego, opozarja na pomanjkljivost refleksije na področju dajanja skrbi v zdravstvu (prvenstveno s strani medicinskih sester). Zdravstvena

nega v Sloveniji, piše avtorica, "ne more razviti svojih zmožnosti za izboljšanje zdravstvenega dela, vključujoč etiko skrbi, ker ji ni dovoljena refleksija svoje lastne prakse zaradi, med drugim, odsotnosti raziskovalnega dela na tem področju." (str. 75) Politika akademije je namreč naklonjena raziskovanju vprašanj o "cure", ne pa tudi o "care" vidikih zdravljenja.

Največji vnos o aplikativnih potencialih analize dokumentov usmeritev posameznih področij politike z metodo Trace in hkrati dosledno analizo skozi optiko etike skrbi prinašata prispevka Alenke Švab in Ružice Boškić.

Prispevek Alenke Švab "Kako 'skrbna' je država? (Konceptualizacija skrbi v družinski politiki v Sloveniji)" bi moral biti nujno čtivo za snovalce prenovljenega zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Avtorica namreč z analizo Resolucije o temeljnih oblikovanju družinske politike v Republiki Sloveniji pokaže na nekatere bistvene pomanjkljivosti in nedoslednosti dokumenta, ki se na prvi pogled sicer zdi zelo sodoben in v skladu z razpravami o družinskem življenju v pozni modernosti. Analiza v luči etike skrbi je namreč pokazala, da je v dokumentu "vsaj toliko kot sodobnih usmeritev tudi ideoloških argumentacij, ali pa celo samoumevnih, pogosto implicitnih podmen, ki dajejo prednost enemu samemu družinskemu modelu - moderni nuklearni družini." (str. 51) Avtorica opozarja, da omenjena resolucija skrbi razume zgolj kot skrb za otroke (pa še to neregularno in v smislu spolne določnosti skrbi je ta dodeljena prvenstveno ženskam), povsem pa je na primer izpuščena problematizacija skrbi za starejše, kar je zaradi staranja evropskih družb velika pomanjkljivost. "Politične pomanjkljivosti takšne konceptualizacije so, da so vse druge prakse skrbi in vsi drugi odnosi, ki se skozi skrb ustvarjajo, prezrti, izpuščeni ali pa podrejeni skrbi za otroke." (str. 66)

Razprava Ružice Boškić "Ljubo doma, kdor ga ima" je analiza predloga novega stanovanjskega zakona. Avtorica se osredotoča predvsem na ranljive skupine in skupine, ki so v zakonu izpuščene, v okviru razmišljanja o konceptih etike skrbi pa ugotavlja, da so snovalci zakona med njegove cilje in

načela zapisali predvsem tehnične vidike stanovanjske problematike. "Če bi sestavljavci zakona pri pisanju predlogov upoštevali stanovanjsko vprašanje v vseh njegovih dimenzijah, bi v politiko vključili vprašanje potreb, ki jih človek zadovoljuje z rešenim stanovanjskim vprašanjem. Sem pa ne sodijo zgolj varne zgradbe, pač pa tudi psihosocialne potrebe ljudi." (str. 98) Stanovanje je tako razumljeno zgolj kot prostor za življenje, ne pa tudi kot dom, kar vključuje vprašanja kakovosti nastanitve ter občutke varnosti in zasebnosti. Podobno kot druge avtorice prispevkov v zborniku tudi Boškicéva ugotavlja, da je bil sam proces pripravljanja zakona premalo dialoški.

Labirinti skrbi so v kontekstu reduciranja socialnih pravic, krčenja dometa socialne države in zaradi dejstva, da skrb danes pogosto nadomešča slepa tržna logika, pomemben instrument za razmislek snovalcem politik in tistim, ki te politike analizirajo in predlagajo izboljšave. Skrb je namreč v politikah pogosto le implicitno prisotna, kot samoumevni koncept, ki ne potrebuje dodatnega razmisleka ali posebnih poudarkov. Analize avtoric jasno kažejo, kako samoumevnost povzroča tudi odsotnost skrbstvenih praks, kako so te pogosto lahko pripisane le enemu spolu in kako je skrb pogosto reducirana le na enosmerni odnos, kar prejemnike skrbi avtomatično postavlja v pozicijo odvisnosti. To predočenje pa je tudi glavna odlika knjige, saj pokaže nujnost analize politik (tudi) skozi prizmo etike skrbi. Slednjega bi bile potrebne še marsikateré politike in še zdaleč ne samo področja politik, ki so v knjigi analizirana.

Marjan HOČEVAR

Franc Trček

Problem informacijske (ne)dostopnosti

Zbirka Kiber, FDV, Ljubljana 2003, str. 190, 4.900,00 SIT (ISBN: 961-235-109-0)

To, kar dodobra in naraščajoče razvema negativna čustva bralca virtualno kibernet-skih knjižnih novosti, je pogosto njihova efemernost in "kratkotrajni rok uporabno-

sti". Pri tem pa je značilno, da močna kritika, zlasti klasičnih socioloških konceptualistov, ki najstniški kibernet-ski sociologiji očitajo kronično pomanjkanje znanstvene rigoroznosti, ne prispeva prav veliko k "medgeneracijskemu" dialogu med sociologi. Marsikdaj je, zlasti s strani uveljavljenih socioloških generalistov, slišati, da ne gre za resno branje. Digitalna ločnica je, ironično, močno zarezala torej tudi v družboslovno srenjo. V tem okviru ni težko soglašati z britanskim sociologom Johnom Urryjem, ki na več mestih opozarja na umanjkané časovno-prostorske recepcije v (tudi velikih) socioloških teorijah že v preteklosti. Sedaj, ko s pojavi časovno-prostorske relativizacije teritorialno obravnavanje družb izgublja tla pod nogami, je to umanjkanje več kot očitno. Konceptualizacija celotnega spektra družbenega strukturiranja in delovanja preprosto uhaja čez meje "običajnih" oblik družbene organiziranosti. Stare in nove epistemologije se mukoma sporazumevajo ali pa se predstavniki obeh celo medsebojno obtožujejo.

Avtor dela *Problem informacijske (ne)dostopnosti* se dobro zaveda pasti efemernosti sociološko-kibernet-skih besedil. In res je zbral vse moči, da bi se tem pastem izognil. Rdeča nit njegovega pisanja ni zgolj inventarizacija fenomenov virtualizacije, temveč bolj njihovo umeščanje v celovitejšo pojasnjevalno shemo dolgoročnejsih družbenih trendov integracije in individualizacije. Tudi prizadevanje za ohranjanje prehodnosti mostov, na eni strani med "fizično" in "virtualno" sociologijo in na drugi strani med stratifikacijsko in življens-kostilsko obravnavo razporejanja družbene moči, je več kot očitno. Avtorjeva osrednja trditev namreč je, da silovito krepitev prisotnosti novih tehnologij ne pomeni nujno premočrtno in nediskriminatorno povečevanje informacijske dostopnosti. Družbena konstrukcija tehnologij povzroča nova razmerja družbene moči in s tem nove oblike neenakosti. Tudi sam dostop do novih tehnologij in do kibernet-skega prostora sam po sebi še ni emancipatoren. Virtualne skupnosti kot sodobne prototipične oblike informatične družbenosti so, podobno kot klasične, podvržene mistifikacijam interakcijske avtentič-